

УДК 792.82 (477)

Тодорюк Юліана Іванівна,
викладач кафедри класичної хореографії
Київського національного університету
культури і мистецтва
to.yuliana@ukr.net

БАЛЕТИ ДЛЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Мета дослідження – виявити особливості сучасного балетного репертуару для дітей в Україні. **Методологія** дослідження складається з методів систематизації, мистецтвознавчого аналізу та порівняння. **Наукова новизна** полягає у систематизації балетного репертуару для дітей в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст., виявленні його особливостей. **Висновки.** У репертуарі всіх оперно-балетних театрів України є балетні вистави для дітей, серед яких «класична спадщина», балети радянського періоду (переважають вистави Г. Майорова), оригінальні балети на авторську та збірну музику. Найбільша кількість балетів для дітей у Київському муніципальному академічному театрі опери і балету для дітей і юнацтва, що природно, зважаючи на творче спрямування установи, а також в Одеському національному академічному театрі опери та балету завдяки залученню до співпраці Одеської хореографічної школи та Школи-студії класичного танцю Світлани Антипової. Балетні вистави для дітей є багатограним самостійним феноменом вітчизняного та світового балетного мистецтва, специфіка якого полягає в орієнтації на різновікову дитячу аудиторію, що передбачає урахування психічних та фізіологічних особливостей розвитку, втілення загальновідомих, переважно казкових сюжетів. Саме цим шляхом оновлення та поповнення репертуару для дітей пішли балетні театри України у період незалежності.

Ключові слова: балет для дітей, дитячий балет, балетний театр України, хореографія, танець, репертуар.

Тодорюк Юліана Іванівна, преподаватель кафедры классической хореографии Киевского национального университета культуры и искусств

Балеты для детей в Украине конца ХХ – начала ХХІ века

Цель исследования – выявить особенности современного балетного репертуара для детей в Украине. **Методология** исследования состоит из методов систематизации, искусствоведческого анализа и сравнения. **Научная новизна** заключается в систематизации балетного репертуара для детей в Украине конца ХХ – начала ХХІ в., выявлении его особенностей. **Выводы.** В репертуаре всех оперно-балетных театров Украины есть балетные спектакли для детей, среди которых «классическое наследие», балеты советского периода (преобладают спектакли Г. Майорова), оригинальные балеты на авторскую и сборную музыку. Наибольшее количество балетов для детей в Киевском муниципальном академическом театре оперы и балета для детей и юношества, что естественно, учитывая творческое направление театра, а также в Одесском национальном академическом театре оперы и балета благодаря привлечению к сотрудничеству Одесской хореографической школы и Школы-студии классического танца Светланы Антиповой. Балетные спектакли для детей является многогранным самостоятельным феноменом отечественного и мирового балетного искусства, специфика которого заключается в ориентации на разновозрастную детскую аудиторию, предусматривает учет психических и физиологических особенностей развития, воплощение общеизвестных, преимущественно сказочных сюжетов. Именно этим путем обновления и пополнения репертуара для детей пошли балетные театры Украины в период независимости.

Ключевые слова: балет для детей, детский балет, балетный театр Украины, хореография, танец, репертуар.

Todoryuk Yuliana, Lecturer, Department of Classical Choreography, Kyiv National University of Culture and Arts

Ballets for children in Ukraine at the end of the twentieth century – at the beginning of the 21st century

*The purpose of the article is to reveal the peculiarities of the modern ballet repertoire for children in Ukraine. **Methodology.** The research methodology consists of methods of systematization, art analysis, and comparison. **Scientific Novelty.** The scientific novelty consists in the systematization of the ballet repertoire for children in Ukraine at the end of the 20th and beginning of the 21st century, revealing its features. **Conclusions.** In the collection of all opera and ballet theaters in Ukraine, there are ballet performances for children, among them "classical legacy," ballets of the Soviet period (G. Mayorov's stagings predominate), original ballets for author's and team music. The most significant number of ballets for children in the Kyiv Municipal Academic Opera and Ballet Theater for Children and Youth, which is natural, given the creative direction of the theater, as well as in the Odessa National Academic Opera and Ballet Theater due to the involvement of the Odessa Choreography School and the Svetlana Classical Dance School Antipova. Ballet performances for children is a multifaceted independent phenomenon of the national and world ballet art, whose specificity lies in the orientation towards the age-old children's audience, provides for the recording of mental and physiological features of development, the embodiment of popular, mostly fairy-tale subjects. It was this way of updating and replenishing the repertoire for children that ballet theaters of Ukraine went into during the period of independence.*

Key words: ballet for children, children's ballet, ballet theater of Ukraine, choreography, dance, repertoire.

Актуальність теми дослідження. Балети для дітей – самостійний різновид балетних вистав, що можуть виконуватися в професійних та аматорських колективах. Балетне мистецтво активізує пізнавальний інтерес дітей, сприяє розвитку художнього смаку, задовольняє потребу в самопізнанні та самоствердженні, а також залучає дітей до хореографічної та загальнолюдської культури і є одним з найбільш дієвих засобів естетичного виховання. Наукове осмислення балетного репертуару для дітей є надзвичайно важливим з огляду на вищезазначене.

Сучасний репертуар оперно-балетних театрів України неможливо уявити без балетних вистав для дітей, однак вони досить рідко стають предметом спеціальних досліджень, зазвичай потрапляючи лише до загального контексту висвітлення проблем балетного театру. Можна констатувати певне поживлення у цій царині в останні роки. Р. Вагабов виявляє проблеми втілення «дитячої теми» у сучасному театрі, наголошуючи на більш високих вимогах, що висуваються до балетів для дітей, зважаючи на вікову специфіку їх художньо-естетичного розвитку [2]. Деякі історичні віхи функціонування балетного театру для дітей висвітлено у статті Т. та М. Гузун [3]. Генриху Майорову, автору двох найбільш відомих балетів для дітей, присвячено статтю О. Білаш [1]. Акцент на регіональному аспекті проблеми балетних вистав для дітей зробив К. Шкурєєв, дослідивши сценічну реалізацію партитур представників харківської композиторської школи [14] та вплив хореографічних навчальних закладів Харкова на створення дитячих балетів [15], торкнувшись сучасних проблем «дитячого балету» [16]. Однак комплексного дослідження, спеціально присвяченого сучасному стану балетних вистав для дітей в Україні, не створено.

Мета дослідження – виявити особливості сучасного балетного репертуару для дітей в Україні.

Виклад основного матеріалу. Після періоду стагнації у театральному мистецтві України початку 90-х рр. ХХ ст., пов'язаному із соціально-політичними трансформаціями на теренах колишнього Радянського союзу, становленням України як незалежної держави, з середин 90-х поступово можна говорити про відновлення постановочної діяльності в оперно-балетних театрах нашої країни, у тому числі, поживлення створення балетів для дітей.

Провідним колективом у цій сфері упродовж всієї історії існування залишається Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва. За роки незалежності України тут поставлено понад десять балетних вистав для дітей.

Традиційно до репертуару для дитячої аудиторії входить балет П. Чайковського «Лускунчик». У Київському муніципальному декілька десятиліть йде балет-феєрія на 2 дії йде у постановці народного артиста УРСР та СРСР В. Ковтуна.

У травні 1997 р. балетмейстер А. Рубіна здійснила нову хореографічну версію балету «Майська ніч» Є. Станковича. Цей твір вже йшов у театрі в інтерпретації балетмейстера В. Гаченка, який є автором його лібрето. Нова постановка, з неординарною режисерською вигадкою здійснена А. Рубіною, кардинально відрізнялась від попередньої. Л. Жиліна порівняла цю виставу з Діснейлендом: «Ця фантазмагорична подорож за кількістю несподіванок майже не поступалася славетному Діснейленду, щоправда, сценічне “містечко атракціонів” було суто на український лад. Балетмейстер, зуміла тонко відчутти й передати не просто стиль, характер, ігрову стихію українського танцю, а й усе те, що об'єднують всеохопним поняттям “душа”» [5]. (2015 р. театр знов повернувся до постановки В. Гаченка).

Наступною прем'єрою у театрі став балет на одну дію на музику С. Прокоф'єва «Петрик і Вовк» (1999) у постановці В. Ковтуна. «Петрик і Вовк» зазвичай виконується в одній виставі з одноактним балетом «Карнавал тварин», також адресованим найменшим глядачам [6]. Прем'єра вистави «Карнавал тварин» на сцені Київського муніципального 2008 р.

Прем'єра балетної вистави на дві дії на музику О. Градського «Мауглі» відбулася на сцені театру у постановці народного артиста України В. Литвинова (2003, лібрето О. Градського за Р. Кіплінгом). У 2004 році вистава була удостоєна театральної премії «Київська пектораль» у номінації «краща вистава для дітей».

Наступною виставою на сцені театру стала «Попелюшка» С. Прокоф'єва у постановці В. Ковтуна (балет на 2 дії, лібрето М. Волкова за мотивами казки Ш. Перро).

Прем'єра вистави «Білосніжка та семеро гномів» Б. Павловського у постановці балетмейстера В. Литвинова (хореографія Г. Майорова) у Київському муніципальному відбулася 2006 р. (балет на 2 дії, лібрето В. Борковського та С. Петровського за мотивами казки братів Грімм).

2006 року в Київському муніципальному відбулася прем'єра вистави П. Чайковського «Спляча красуня» – балету-феєрії на 2 дії у постановці В. Литвинова (лібрето І. Всеволожського та М. Петіпа за мотивами казок Ш. Перро, хореографія М. Петіпа та Ф. Лопухова). На сцені театру вперше виставу було

поставлено у 1994 р. балетмейстером Г. Ковтуном. Від 2006 року «Спляча красуня» йде у постановці В. Литвинова.

Прем'єра балетної вистави на 2 дії «Бармалей та Айболить» Ю. Шевченка у постановці балетмейстера В. Литвинова відбулася 2011 р. (лібрето О. Баклана та В. Литвинова за мотивами творів К. Чуковського, диригент-постановник – О. Баклан, художник-постановник – Н. Кучеря).

Прем'єра вистави на дві дії «Лялька. Нова історія Коппелії» Л. Деліба у постановці балетмейстера С. Кона, лауреата міжнародних конкурсів (2015) стала непересічною подією для всього балетного мистецтва країни. «Щиро вірю, що у виставі “Лялька. Нова історія Коппелії” і дорослий, і дитина знайдуть щось своє, щось близьке до своєї широти і безпосередності. І пам'ятайте, тільки щирі почуття, безкорислива дружба, віра в себе і у власні сили здатні навіть “ляльку” перетворити на людину!» – говорить про постановку С. Кон [6]. Діти дуже швидко засвоюють новітні науково-технічні та мистецькі досягнення людства, лексика сучасного танцю, зокрема популярних та масових форм їм близька та зрозуміла. З розумінням перспективності цього шляху С. Кон і створив цю виставу в естетиці постмодерну.

До репертуару Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка нині входять як балети класичної спадщини для дітей («Лускунчик», «Попелюшка»), балети Г. Майорова – радянська класика дитячих балетних вистав («Білосніжка та семеро гномів», «Чіполіно»), так і оригінальні балети українських авторів («Буратіно і чарівна скрипка», «Снігова королева»). На жаль зник з репертуару балет «Русалонька», який створив балетмейстер В. Федотов за мотивами казки Г.-Х. Андерсена на партитуру українського композитора О. Костіна (1993).

1995 року на київській сцені Г. Майоровим було втілено оновлену хореографічну редакцію балету К. Хачатуряна «Чіполіно» [1, 124].

Всесвітньо відомий балет «Коппелія» Л. Деліба за мотивами казки Е. Гофмана «Людина з піску» був поставлений на сцені Нацопери А. Шекерою 1999 р. «Художня цілісність, завершеність кожного пантомімічного епізоду і танцю, поєднання всіх складових частин спектаклю в широку панораму – це визначальні риси балетмейстерського пошуку А. Шекери характеризували і його динамічну, багатобарвну інтерпретацію «Коппелії», – зазначає Ю. Станішевський [10, 362].

Першою прем'єрою сезону 2004–2005 рр. була нова, четверта постановка балету «Лускунчик» П. Чайковського у хореографічній версії В. Литвинова. Однак у репертуарі театру було збережено хореографічний варіант цього шедевру, створений В. Ковтуном (1986).

2007 р. Національна опера України запросила юних глядачів на прем'єру балету «Буратіно і чарівна скрипка». Музику до вистави написав відомий київський композитор Ю. Шевченко, фантастичні декорації виграла художниця М. Левитська, поставив балет хореограф В. Литвинов: «Значно змінивши всім відомий сюжет казки О. Толстого, у фіналі нашого балету всі персонажі стають добрими (це стосується Карабаса-Барабаса, Лисиці Аліси та Кота Базилю). У нашій історії добро перемогло зло не шляхом відплати, а завдяки чарівним перетворенням і силою любові, – зауважував В. Литвинов. – У нашій постановці класика поєднується із сучасними елементами балету та пластикою. Глядачі одразу бачать, де негативний, а де

позитивний герой. Яскравий, часом гротескний танець (негативних персонажів) протиставляється піднесеному танцю позитивних героїв» [12].

У репертуарі театру знову з'явилася «Попелюшка» С. Прокоф'єва в поновленій інтерпретації В. Литвинова і диригента В. Кожухаря (2009). За висловом Ю. Станішевського, «ця вистава з оригінальною хореографією, драматургічно обумовленим розвитком сюжету дозволила виявити творчі індивідуальності виконавців не тільки головних партій, а й усіх інших персонажів. Поновлення спектаклю в основному торкнулося молодих артистів, які не були знайомі з хореографічною версією Віктора Литвинова, але сприйняли її легко, із задоволенням працювали над створенням яскравих музично-пластичних образів героїв. Звичайно, були оновлені також костюми й декорації» [10, 206].

Серед останніх яскравих прем'єр на сцені Нацопери можна назвати балет «Снігова королева» у постановці народної артистки України А. Рехвіашвілі (2016, лібрето А. Рехвіашвілі та О. Баклана за мотивами однойменної казки Г.-Х. Андерсена, музична композиція О. Баклана та А. Рехвіашвілі). Основа вистави – музика П. Чайковського, а також твори А. Лядова, А. Рубінштейна, Е. Гріга, Ж. Массне. Крім того, були використані фрагменти двох симфоній Чайковського – 6-ї та «Манфред». Лібрето не повторює в точності казку Г.-Х. Андерсена. Історія пошуків Кая втілена в маренні Герди під час того, як вона замерзає у володіннях Снігової королеви.

«Для балетмейстера Снігова королева – це втілення вічної холодної краси, а історія Кая і Герди – зародження дорослого кохання у двох молодих людей, які здолали на своєму шляху перешкоди, що лише зміцнили їхні почуття... У цілому ж балет живе контрастами: жанрові масові сцени різко переходять до стилю величної грації і вивіреної хореографічної лінії, коли на сцені з'являється головна героїня – Снігова королева... “Снігова королева” – один із наймасовіших балетів, адже на сцені діють 100 персонажів, ролі яких виконують 60 танцівників. Для цього було пошито понад 200 костюмів», – зауважує критик [9].

До репертуару Харківського національного академічного театру опери та балету ім. М. В. Лисенка нині входить низка балетних вистав, серед яких традиційні «Лускунчик» П. Чайковського в хореографії М. Петіпа (з 1992), «Білосніжка та сім гномів» Б. Павловського (з 1986 р.), одна з останніх прем'єр – «Снігова королева» композитора О. Шимка за лібрето А. Рубіної у постановці А. Рубіної (2015) [13].

До репертуару Львівського національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької нині входить лише дві власне балетних вистави для дітей: «Лускунчик» П. Чайковського за лібрето М. Петіпа у постановці народного артиста України Г. Ісупова; «Коппелія» Л. Деліба за лібрето Ш. Ньюттера та А. Сен-Леона за мотивами новел Е. Гофмана у постановці заслуженого артиста України П. Малхасянца [7]. Слід зауважити, що у репертуарі відсутні оригінальні балетні вистави для дітей.

У Дніпропетровському академічному театрі опери та балету до репертуару входять лише дві вистави для дітей, обидві з класичної спадщини: «Лускунчик» П. Чайковського у хореографії В. Вайнонена (з 2008 р.), «Спляча красуня» П. Чайковського у хореографії М. Петіпа (з 1989 р.) [4].

Свіжим подихом новітніх тенденцій світового європейського хореографічного мистецтва були пройняті оригінальні, часом експериментальні постановки В. Писарева, який винахідливо поєднував класику з пластичними візерунками модерну й елементами постмодерну, перетворюючи досвід майстрів балетного театру, з якими йому довелося працювати і на вітчизняній сцені, і за кордоном (Ю. Григорович, Б. Ейфман, Й. Маннес, Х. Шпоерлі). Серед його балетмейстерських робіт – масштабний багатоплановий балет «Пер Гюнт» за однойменною драмою Г. Ібсена на музику Е. Гріга, що був поставлений на сцені Донецького академічного театру опери та балету ім. А. Солов'яненка (1997).

Своєрідна ситуація склалася в Одеському національному академічному театрі опери та балету, чий репертуар насичений різноманітними балетними виставами для дітей за рахунок залучення до співпраці Одеської хореографічної школи та Школи-студії класичного танцю Світлани Антипової.

Силами артистів театру виконуються балети «Спляча красуня» П. Чайковського у хореографії М. Петіпа з використанням фрагментів хореографії К. Сергєєва, Ф. Лопухова; «Лускунчик» П. Чайковського у постановці балетмейстера В. Трошенка, використано фрагменти хореографії М. Петіпа, Л. Іванова, О. Горського, В. Вайнона, А. Ємельянова; «Чіполліно» К. Хачатуряна у хореографії Г. Майорова. Окрасою репертуару є балет-фантазія на дві дії «Айболіт ХХІ» на музику Н. Роти (лібрето А. Рубіної за мотивами казок К. Чуковського, балетмейстер-постановник – заслужена артистка України А. Рубіна).

До репертуару входить низка вистав, в яких беруть участь вихованці балетної студії заслуженої артистки України С. Антипової та артисти балету Одеського Національного академічного театру опери і балету: «Лускунчик» П. Чайковського у постановці С. Кочергіна (2012); балет на дві дії «Аліса в країні чудес» Л. Волкова; балет-пантоміма у двох діях «Пітер Пен» на музику Дж. Россіні, Е. Гріга, Л. Деліба, А. Мессажера, Й. Штрауса (2013); балет на дві дії «Попелюшка» С. Прокоф'єва (хореограф-постановник і автор лібрето – С. Кочергін); балет на дві дії «Русалочка» на музику композиторів ХVІІІ – ХХ ст., автор лібрето та хореограф-постановник С. Кочергін; балет на дві дії «Червона Шапочка» на музику А. Адана, Л. Бетховена, Дж. Верді, Ш. Гуно, П. Морія, Дж. Россіні, П. Чайковського, Й. Штрауса (автори лібрето та хореографи-постановники – заслужений артист України С. Доценко і Я. Кісельова). Художній керівник усіх постановок – заслужена артистка України С. Антипова.

За участю вихованців Одеської хореографічної школи (художній керівник і директор – О. Книжник) та артистів балету театру виконується: балет на дві дії «Король Лев і Повелителька гієн» на музику Л. Бетховена, Х. Циммера, Е. Джона, балетмейстер-постановник та автор лібрето – С. Соколова-Євтіфєєва; балет на дві дії «Лісова казка» на музику К. Сен-Санса, О. Глазунова, Ж. Оффенбаха, Ф. Черчілля, Л. Харліна, П. Дж. Сміта (лібрето К. Купчинової та Г. Бадіки за мотивами казки братів Грімм «Білосніжка та семеро гномів»), хореограф-постановник – К. Купчинова) [8].

До репертуару всіх оперно-балетних театрів країни входять балети для дітей, але у деяких театрах дуже їх мала кількість, експлуатується класичний та радянський репертуар, відсутні оригінальні дитячі балети (Дніпропетровськ, Львів).

Наукова новизна полягає у систематизації та виявленні особливостей балетного репертуару для дітей в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Висновки. У репертуарі всіх оперно-балетних театрів України є балетні вистави для дітей, що досить умовно можна розділити за групами: балети «класичної спадщини» («Лускунчик», «Спляча красуня», «Попелюшка», «Коппелія»); балети радянського періоду («Білосніжка та семеро гномів» та «Чиполліно» Г. Майорова, «Петрик і Вовк» та ін.), оригінальні балети на авторську та збірну музику («Майська ніч» Є. Станковича - А. Рубіної, В. Гаченка у Київському муніципальному, «Буратіно та чарівна скрипка» (Нацопера) та «Бармалей та Айболить» (Київський муніципальний) Ю. Шевченка - В. Литвинова; («Спляча красуня» О. Шимка - А. Рубіної у харківському театрі та А. Рехвіашвілі на збірну музику у Нацопері.

Найбільша кількість балетів для дітей у Київському муніципальному академічному театрі опери і балету для дітей та юнацтва, що природно, зважаючи на творче спрямування установи, а також в Одеському національному академічному театрі опери та балету завдяки залученню до співпраці Одеської хореографічної школи та Школи-студії класичного танцю Світлани Антипової.

Балетні вистави для дітей є багатограним самостійним феноменом вітчизняного та світового балетного мистецтва, специфіка якого полягає в орієнтації на різновікову дитячу аудиторію, що передбачає урахування психічних та фізіологічних особливостей розвитку, втілення загальновідомих, переважно казкових сюжетів. Саме цим шляхом оновлення та поповнення репертуару для дітей пішли балетні театри України у період незалежності.

Література

1. Білаш О. Дитячі балети Генріха Майорова: до історії київського періоду творчості балетмейстера (1972–1978 рр.). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. №4. С. 122–126.
2. Вагабов Р. «Детская тема» в балете. *Вестник Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств*. 2012. №1(10). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/detskaya-tema-v-balete> (дата звернення: березень 2018)
3. Гузун Т., Гузун М. Здобутки українського хореографічного мистецтва в 30-70 рр. ХХ століття. *Вісник Житомирського державного університету*. 2010. Вип. 52. С. 106–109.
4. Дніпропетровський академічний театр опери та балету. URL: <http://www.opera-ballet.com.ua/> (дата звернення: березень 2018).
5. Жиліна Л. «Майська ніч». *День*. 1997. 4 липня.
6. Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва. URL: <https://www.musictheatre.kiev.ua/> (дата звернення: березень 2018).
7. Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької. URL: <https://opera.lviv.ua/> (дата звернення: березень 2018).
8. Одеський національний академічний театр опери та балету. URL: <http://opera.odessa.ua/> (дата звернення: березень 2018).
9. «Снігова королева» станцювала під музику Чайковського. *АРТ профіль: мистецькі новини*. URL: <http://art.co.ua/snihova-koroleva-stantsyuvala-pid-muzyku-chajkovskoho/> (дата звернення: березень 2018).

10. Станішевський Ю. Балетний театр України : 225 років історії. Київ : Музична Україна, 2003. 438 с.
11. Станішевський Ю. Національна опера України 2001–2011. Київ : Музична Україна, 2013. 304 с.
12. Тарасенко Л. Нова стара казка. *День*. 2007. № 187. 25 жовтня.
13. Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка. URL: <http://hatob.com.ua/ukr/> (дата звернення: березень 2018).
14. Шкуреев К. Балети харківських композиторів для дітей. Ідейно-художні та філософські мотивації. *Культура України*. 2016. Вип. 53. С. 231–242.
15. Шкуреев К. Становлення хореографічної освіти у Харкові (XX — початок XXI століття) як чинник створення балетних вистав для дітей. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2016. №1. С. 143–148.
16. Шкуреев К. Сценическая «Чукоккала» и концепция «детского балета» в хореографической практике рубежа XX–XXI столетий. *Вестник Академии русского балета им. А.Я. Вагановой*. 2017. № 5(52). С. 45–53.

References

1. Bilash, O. (2017). Children's ballets by Henry Mayorov: to the history of the Kiev period of the work of the choreographer (1972–1978). *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*. №4, 122–126 [in Ukrainian].
2. Vagabov, R. (2012). "Children's theme" in the ballet. *Bulletin of the St. Petersburg State University of Culture and Arts*. №1(10). Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/detskaya-tema-v-balete> [in Russian].
3. Huzun, T., & Huzun, M. (2010). Achievements of Ukrainian choreographic art in the 30's and 70's of the twentieth century. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*. Issue 52, 106–109 [in Ukrainian].
4. Dnipropetrovsk Academic Opera and Ballet Theater. Retrieved from <http://www.opera-ballet.com.ua/> [in Ukrainian].
5. Zhylina, L. (1997). "May Night". *Den*. July 4 [in Ukrainian].
6. Kyiv Municipal Academic Opera and Ballet Theater for Children and Youth. Retrieved from <https://www.musictheatre.kiev.ua/> [in Ukrainian].
7. Lviv National Academic Opera and Ballet Theater named after Solomiya Krushelnytska. Retrieved from <https://opera.lviv.ua/> [in Ukrainian].
8. Odessa National Academic Opera and Ballet Theater. Retrieved from <http://opera.odessa.ua/> [in Ukrainian].
9. The "Snow Queen" danced to Tchaikovsky's music. (2018). ART profil: mystetski novyny. Retrieved from <http://art.co.ua/snihova-koroleva-stantsyuvala-pid-muzyku-chajkovskoho/> [in Ukrainian].
10. Stanishevskiy, Yu. (2003). *Ballet Theater of Ukraine: 225 years of history*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
11. Stanishevskiy, Yu. (2013). *National Opera of Ukraine 2001–2011*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
12. Tarasenko, L. (2007). New old fairy tale. *Den*. №187, October 25 [in Ukrainian].
13. Kharkiv National Academic Opera and Ballet Theater. MV Lysenko. Retrieved from <http://hatob.com.ua/ukr/> [in Ukrainian].
14. Shkurieiev, K. (2016). Ballets of Kharkov composers for children. Ideological and artistic and philosophical motivations. *Culture of Ukraine*. Issue 53, 231–242 [in Ukrainian].
15. Shkurieiev, K. (2016). The formation of choreographic education in Kharkiv (XX - early XXI century) as a factor in the creation of ballet performances for children. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*. №1, 143–148 [in Ukrainian].
16. Shkurieiev, K. (2017). Stage "Chukokkala" and the concept of "children's ballet" in the choreographic practice of the turn of the XX–XXI centuries. *Vestnik of Vaganova Ballet Academy*. № 5(52), 45–53 [in Ukrainian].